

Kimlerin Tefsiri Kabul Edilir

Celâlu'd-din es-Suyûtî
Tercüme: Abdulcemil Fânî

Zamanımızda gelişigüzel konuşmak her sâhada bir moda hâlini aldıysa da bu bilhassa Kur'ân ve Sünnet üzerinde, yani İslâm mevzû'larında çığırından iyice çıkarıldı. Kur'ân'ın dili olan Arab dilini hiç bilmediği halde bile tefsîr yazan **üstâd'** zevât bulunduğu gibi, kırık dökük çorbacı arabçası ile **bence bu âyetin tefsîri böyledir'** veya **banâ göre şu şu müfessirler burada yanılmıştır'** yâhud **kanaatimce şu mes'eledede şimdiye kadar yapılan tefsîrlerin hiçbirisi doğru olmayıp, asıl doğru olan şöyle bir ma'nâdır,** veya noktasız **hâ'** bulunan **'ıhsâ'nın,** noktalı **'hâ'lı** olan **husye'** kelimesinden veya **'husye'nin ıhsâ** kelimelerden alınma olduğu gibi saç-malamalarını **tefsîr'** ismiyle medya meydânlarında insanlara arz eden zır câhil **üstâd-ı a'zamlar** var...

Öte yanda da **bu meselede müfes-sirlerin tamâmı şunu dediyse de bence ihtimâl sahası daha geniştir ve muhtemelen bu şu ma'nâya gelmektedir'** meâlindeki yüksek tefsîrleriyle icmâya karşı bile görüş beyân edebilen lâ yuhtî ma'sûmların tartışılmaz tefsîrlerine şâhid olmaktayız. Daha açık bir ifâdeyle söyleyecek olursak... Birileri çıkıp, sorulan **Hız. Meryem'e rûhu üfleyen kimdi?** şeklindeki bir soruya, **müfessirlerin tamâmına göre onun, cebrâil olduğunu ancak, ihtimâlin sınırlarının ihtilâfın çerçevesini taşıcağı, rûhu üfleyenin Nebî salîllâhu aleyhi ve sellem'in rûhunun olabileceğı, nitekim hadîsde O'nun cennette Hız. Meryem ile evlendiğinin rivâyet edildiğı'** şeklinde cevâb verebilenleri görmekteyiz.

Hâsılı,

Bir: Müfessirlerin sözbirliği ile **Cebrâil'** demesine, başka bir ifâdeyle bu hususta **müfessirlerin icmâ'ını bulunduğı** i'tirâf edilmesine rağmen sözü edilen **ihtilâf** kimlerin ihtilâfıdır?

Şurası kesin bilinmektedir ki, bu husûsta kimsenin ihtilâfı yoktur.

İki: Bahsi geçen **ihtimâl'**, hangi **ihtimâl'** idi ve kimlere âid idi? Böyle bir **ihtimâl'** veya **imkân'** bir delîlden mi doğmaktadır, yoksa delîlden doğmayan bir ihtimâl midir?

Hâlbuki delîlden doğmayan mü-cerred ihtimâl bir hükme mesned ve medâr olabilecek ise **mü'min** olduğunu söyleyen herkesin bir **kâfir** veya **münâfık** hattâ **İslâm düşmanı** olmak **ihtimâl** ve **imkânı** vardır. Bu ise, değil **ma'sûm** bir **müfessir** ve **müctehidin**, akıllı bir mü'minin bile kabûl edebileceğı şeylerden değildir.

Üç: Sözü edilen hadîs, kimler tarafından rivâyet edilmiştir ve sahîh midir? İsnâdı sahîh bile olsa, Kur'ân ve Sünnet tarafından babasız olarak doğduğu bildirilen Hız. İsâ aleyhisselâm'ın babasının kim olduğunu gösteren bir rivâyet nasıl sahîh kabûl edilebilir?!...

Oysa, sözü edilen hadîs^{uu} Ebû Ya'lâ'nın el-Müsne'dinde, Taberânî'nin el-Kebîr'inde, İbnü's-Sünnî'nin Ameli'l-Yevm ve'l-Leyle'sinde ve Deylemî'nin Firdevs'inde zayıf bir senedle riva-yet edilmiştir. Üstelik bu hadîs ancak Kıyâmet günündeki bir evlenmek-den söz etmektedir. Böyle bir evlilikten çok evvel dünyada bir doğum olması Şer'î bir imkânsızlığın yanında aklî bir muhâli de bulundurmaktadır.

Kur'ân'ı kimler tefsîr edebilir, kimler edemez? Bu sââli, İmam Süyûtî'nin **Kurânîlimlerine** dâir yazdığı **et-Tahbîr** isimli eserinin bir faslını tercüme ederek cevâblandıralım.

İmam Süyûtî şöyle diyor:

Kur'ân ilimlerinin bu türü (başkalarının kitâbında geçmemiş olup, ancak) benim ziyâdelerimden. Hadîs ilminden buna benzeyen, **kimlerin rivâyeti kabûl edileceği ve kimlerin kabûl edilmeyeceğinin** bilinmesidir.

Müfessirin Edepleri bahsinde geçmişti ki, tefsîr, evvelâ Kur'ân'dan, sonra Sünnet'ten, sonra da Sahâbe ve Tâbiûn kavillerinden aranır. Bu yüzden, bunu onlardan nakledenin (naklinin kabûl edilmesinin) şartı, (râvîde aranacak olan) rivâyet şartlarıdır ki, onlar da **adâlet**, **hıfz** ve **itkândır** (bellemek ve nakletmekteki sağlamlıktır.) Bu hadîs ilminde takdîr edilmiştir. Kezâ, Kur'ân ricâli de böyledir. Çünkü, -önceden de geçtiği gibi- onun rûkûnlarından bir tanesi de **senedin sahîh olmasıdır**.

Nebî salîellâhu aleyhi ve sellem ve sahâbe radıyellâhu anhum'dan sahîh rivâyetlerle gelmiştir ki, '(ilmî bir mesnedi olmayan) rey/görüş ve kanâat ile tefsîr yapmak haramdır.' (Bu **et-Tahbîr** isimli kitâba yazdığımız) mukaddimede **tefsîr** ile **te'vîl** arasındaki fark geçmişti.

Birincisi (rey ile tefsîr), mutlak olarak haramdır. Çünkü onda, Allah'a karşı şahidlik ve bunun onun murâdı olduğuna dâir kesin bir ifâde vardır.

İkinciye gelince: O da te'vîldir. Te'vîlin câizliği hususunda ihtilâf edilmiştir. Bir topluluk bunu, hadîsin zâhirine uyarak bu kapıyı kapatmak için yasaklamış, başkaları da bunun bir takım ilimleri bilen kimse için câiz olduğunu söylemişlerdir:

Bu ilimlerden,

Birincisi, lûgat ilmidir, çünkü lafızların müfredleri (kelimeleri) ve delâlet ettikleri ma'nânın şerhi o lugata bağlıdır.

İkincisi, nahiv ilmidir. çünkü, ma'nâ, i'râbın değişmesiyle değişir; dolayısıyla mutlaka onu göz önünde bulundurmak lazımdır.

Üçüncüsü, sarf ilmidir. Bazıları bunu zikretmemiştir ki, en doğrusu budur. Onu zikreden gerekçesi, **binaların ve sığaların sarf ilmiyle bilineceğidir**.

Dördüncüsü, İstikak (Etimoloji) ilmidir. çünkü isim iki değişik maddeden alınma ise onların farklı olmasıyla ma'nâ da farklı olur. **Mesîh** kelimesi gibi. Bu, **seyahatten** mi, yoksa **mesh** kelimesinden mi gelmektedir?

Beşincisi, Meânî ilmidir; çünkü sözün terkiplerinin/bir araya getirilip kuruluşlarının, ma'nâyı ifâde etmesi bakımından olan havassı/yalnız kendinde bulunan özellikler, ancak onunla bilinir.

Altıncısı, Beyân ilmidir; terkible-rin göstermiş oldukları ma'nânın açıklığı, yâhud kapalılığı bakımından değişiklikleri yönüyle hâssaları sadece bununla bilinir.

Yedincisi, Bedî' ilmidir; çünkü kelâmın güzelleştirilme yolları ancak bununla bilinir.

Sekizincisi, Kıraat ilmidir; çünkü Kur'ân okumanın nasıl olacağı sadece bununla bilinir; muhtemel bazı değişik ma'nâlar bazılarına ancak kıraâtlar (ilmi) ile tercîh ettirilir.

Dokuzuncusu, Usûliddîn ilmi, yani akâid ilmidir; çünkü, Kur'ân'da, görünen yanı ile Allah'a câiz olmayan ma'nâlara delâlet eden âyetler vardır. Akâid âlimi, bunları te'vîl ederⁱⁱⁱ ve Allah için nelerin muhâl/imkânsız-olamaz olduğunu, nelerin de vâcib/mutlaka gerekli olacağını bunlarla delillendirir.

Onuncusu, Usulî Fıkıh ilmidir; çünkü hüküm ve hüküm çıkarma şekilleri ancak bununla bilinir.

On birincisi, Esbâb-ı Nüzûl/

âyetlerin iniş sebepleri ve kıssalar ilmidir; çünkü, o hususta indirilen âyetin ma'nâsı

indirildiğine göre bilinir.

On ikincisi, Nâsih ve Mensûh İlmidir; çünkü muhkem ve başkaları yani nesh edilip edilmeyenler bununla bilinir.

On üçüncüsü, Fıkıh İlmidir;

On dördüncüsü, mücmel ve müb-hem olan âyeti tefsîr etmek için onu açıklayacak olan hadisler(i bilmek.)

On beşincisi, mevhibe ilmi^[3]; bu ilim, bildiğiyle amel eden kimseye Allah'ın hibe etmiş olduğu ilimdir. **Kim bildiğiyle amel ederse, Allah celle celâlühû bilmediğinin ilmini ona hibe eder**"^[4] hadis-i şerifi işte buna işâret etmektedir.

İbnu Ebi'd-Dünya şöyle demiştir: Kur'ân ve ondan çıkarılacak ma'nâların ilimleri sahili olmayan bir denizdir.

O (İbnu Ebi'd-Dünya) şöyle de demiştir: İşte bunlar öyle ilimlerdir ki; onlar müfessir için âlet gibidirler; kişi ancak onları elde etmekle müfessir olur. Kim, bunlarsız tefsîr ederse, (Şeriat tarafından) yasaklanan rey ile tefsîr yapmış olur; eğer onları elde ederek tefsîr ederse, yasak olan rey ile tefsîr etmiş olmaz.

O (İbnu Ebi'd-Dünya) şöyle söylemiştir: Sahâbe radiyellâhu anhum ve Tabiûn rahimehumullâh, arabça ilimlerini öğrenerek değil de, tabiatları îcâbı biliyorlardı. Kur'ân'dan ve Resûlüllah sallem'le aleyhi ve sellem'den almış oldukları Sünnet'ten, başka ilimleri de elde ettiler.

Ben (Süyûtî şöyle) derim: Hakkında bu kitâbın yazılmış olduğu tefsîr ilmi, işte bu sebeble şu ilimlerden faydalanır; (tefsîr ilmi) çeşitleri de ondan alınmadır. Kim bu kitâbta zikri geçen (tefsîr ilmi) çeşitleri(ni) muhkem bir şekilde kavarsa, kendisini hedefine ulaştıracak bilgileri elde etmiş olur ve onlarla beraber artık bu kitâbdan başkasına ihtiyâc duymaz.

Belki de sen **mevhibe ilmini** müş-kil bulmakta ve şöyle demektesin: **"Bu, elde edilmesi insanın kudretinde olmayan bir şeydir."** Hâlbuki senin zannettiğin problem yoktur. Aklıma, bunun âlimlerin **müctehid ta'rîfinde** söyledikleri **o, fakîhu'n-nefs olan kimsedir**' sözlerine benzetilmesi geldi; yani, **'müctehid,'** tabiatı gereği sözün mak-sadlarını, o sözden ma'nâ çıkarmaya güç yetirecek kadar çok kuvvetli anlayan kimsedir.

Tefsîri kabûl edilmeyen kimseler:

Bid'at ehliHusûsan Zemahşerî,

Keşşâf'ında... O, şu kitâbda âyetleri asıl ma'nâlarından çıkarıp kendi bozuk (Mu'tezile) inancına uydurmayı çok yapmıştır. Öyle ki, insanı hiç hissetmediği yerden çalmaktadır.

Onda, Peygamberlerin Efendisine birçok yerlerde edepsizlik yapmıştır. Nerde kaldı Sahâbe ve Ehli Sünnete?...

Zehebî el-Mîzân'ında, 'Keşşâf'tan çok sakın' derken ne kadar güzel demiş.

Şeyh Takiyyuddîn es-Subkî, 'el-İnkifâf an İkrâi'l-Keşşâf ismini verdiği bir kitâb yazmış ve **Keşşâf** tefsîrini okutmaktan tevbe ettiğini, Allah'a döndüğünü, onu bir daha okumayacağını ve ondaki zikri geçen edepsizliklerden dolayı bir daha asla ona bakmayacağına söz verdiğini anlattı.

O (Sübkî) şöyle dedi: Medîne-i Nebeviyye ahâlisinden biri benimle, **Kessâf'ın bir nüshâsını alıp Medîne'ye getirmesi** husûsunda istişâre etti. Ben de ona, Nebî sallem'le aleyhi ve sellem'in bulunmuş olduğu bir beldeye, içinde onun zâtıyla alâkalı bir takım (yakışksız) şeylerin bulunduğu kitâbın götürülmesinden hayâ îcâbı bu işi yapmamasını işâret ettim.

Üstelik o, şâyet sözünü ettiğimiz yanı olmasaydı belâğat ve i'câz çeşitlerinin açıklanması husûsunda büyük bir kitâbtır.^[1]

Beyzâvî tefsîrinde elhamdülillâh buna ihtiyâc bırakmayacak şeyler vardır.

Tartışma ve kakışma, söylediği bir söze taassub göstermek, hak ortaya çıktıktan sonra hakka dönmek ile bilinen, görüşünü sünnetin önüne geçiren, gelişi güzel konuşmak ve sağlam bir araştırma yapmamakla, yâhud Allah'a karşı cüretkâr davranmak ve aldırışı olmamakla tanınan kimselerin de tefsîri kabûl edilmez.^[2]

[1]Ebû Ya'lâ, el-Müsned (...), Taberânî, el-Kebîr(8006),. İbnü's-Sünnî, Ameli'l-Yevm ve'l-Leyle(603) ve Deylemî, Firdevs(8620) Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid(9/218)'de isnâdının zayıf olduğunu söylemiştir

[2]Onları, yeterli delillerle görünürdeki manalardan çevirip asıl manalarına döndürür.

[3]Öğrenmeden Allah teâlâ'nın kuluna lütfun-dan hediye ettiği ilim

[4]Ebû Nuaym, el-Hilye (10/12-13)

[5]Bütün bunlara rağmen, müfessirlerin muhakkıkları şu kitâbdan müstağnî kalamamışlar, ondan büyük nisbette istifâdeden geri durmamışlardır. Bir takım büyük ve muktedir âlimler tarafından bozuk mu'tezile görüşleri en ince bir şekilde süzölmüş, tenkîd edilmiş ve ona cevâblar verilmiştir. Ehli Sünnet ulemâsı şu kitâbı işte bu tenkîdlerle beraber yazıp çoğaltmış ve daha sonra bunları kenarına koyarak onu böylece basmış ve neşretmişlerdir. Bunun yanında büyük muhaddislerden İmam Zeylâî bu Keşşâf Tefsîrinin hadislerini tahrir etmiş ve İbnu Haceri'l-Askalânî bu kitâbı kısaltmak sûretiyle şu hizmete ilâvede bulunmuştur.

[6]Süyûtî; et-Tahbîr fî İlmi't-Tefsîr (151-154), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1408